

Lustrum

Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati

Separatum



Lustrum



Ménesi út 11–13.
Sollemnia aedificii a.D. MCMXI inaugurati

Ediderunt
László Horváth, Krisztina Laczkó, Károly Tóth,
et
András Péterffy (Appendix)

Typotex Kiadó–Eötvös Collegium
Budapest, 2011

Sumptibus NKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Auctores et compositores, 2011
ISBN 978 963 279 441 9



Lócsi Levente

Sántháné Gedeon Mária

Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében

(Nyelvi vonatkozású angol–magyar kulturális különbségek)

Előadásom három részből áll. Először a nyelv és a kultúra összefüggéseivel foglalkozom; ezután a kultúraközi kommunikáció néhány alaplővét ismertetem röviden; az előadás harmadik egységében pedig saját módszertanos, illetve nyelvtanári, valamint kultúraközvetítői tapasztalatomból hozok példákat annak bizonyítására, hogy az angolszász világból sok pozitív, átveendő kulturális hatást érdemes beépíteni „angolos énkünkbe”, ezáltal is javítva önképünket és a világban rólunk élő magyarságképet.

1. A nyelv és kultúra összefüggései

A nyelv és kultúra összefüggése sok vizsgálódás tárgya, de itt kiindulópontnak vesszük. (Érdeklődő olvasóim figyelmébe ajánlok egy csodálatos kis könyvet: Claire Kramersch: *Language and Culture*. Oxford University Press, 2000). A magyar kultúra szempontjából a magyar nyelv léte, állapota és megőrzése a magyarság létének, állapotának és megmaradásának egyik záloga. (A közelmúltban egy rádiós műsorban a jeles költővel, Kányádi Sándorral készült hosszas beszélgetés, amelynek végén a költő felsóhajtott: „Pedig a lényegről még nem is beszélünk... A lényeg: a magyar nyelv szerepe a megmaradásban.”)

Az angol–magyar kulturális különbségek vizsgálata során fedeztem fel egy érdekes példasort: milyen szavakkal szerepel gyakran együtt (kollokál) az *édes*, illetve a *sweet* szó.

Az angol sorozat: *sweet potato, dreams, smell, wine and sweetcorn; sweet air, victory and sweet tooth; to say sweet nothings to your sweetheart*, etc. Tehát: angolul van édesburgonya, édes álom, édes illat, édes bor és édes (csemege)kukorica; édes

a levegő, *édes* a győzelem, és az ember lehet *édesszájú*; mondhatunk *édes* semiségeket / kedves csacsiságokat az *édes* kedvesünknek stb.

A magyar sorozatban is sok a hasonlóság: magyarul is van *édes* álom, illat, bor, méz, győzelem stb. Találunk viszont négy olyan mélyértelmű és különleges érzelmi tartalommal bíró szókapcsolatot, amely az angolban nem létezik, viszont témánkhoz – nyelv és kultúra összefüggései – szinte bizonyító erővel kapcsolható: *édesanyám, édesapám, édes hazám* és *édes anyanyelvünk*. Ritka szép példája az anyanyelv megbecsülésének, hogy magyarul az ember ugyanazzal a jelzővel illetheti a szüleit, a hazáját és az anyanyelvét. (Az *édes anyanyelvünk* kifejezés közhasználatúvá válásához nyilván hozzájárult az azonos című rádióműsor, amely évtizedekig népszerűsítette a nyelvművelést.)

Az angol mint anyanyelv szorosan összefügg Anglia, az USA és más angol anyanyelvű országok kultúrájával. Az angol előretörő, egyre jelentősebb változata viszont az angol mint közvetítő nyelv – modern korunk latinja vagy *lingua franca* –, amely különös befolyással van a globális üzleti, politikai stb. kultúrára. A nem anyanyelviiek száma ma már legalább 3:1 arányban túlszárnyalja az angol anyanyelvi beszélőket, és a nem angol anyanyelvűek valósággal új jogokat követelnek: tekintsek az általuk jól-rosszul beszélt változatot önálló variánsnak, amelyben a kommunikatív és a kulturális kompetencia fontosabb, mint a nyelvhelyesség, a grammatikai korrektség.

A magyar nyelvet sokan féltik az angol hatástól. A felszínen valóban látványos a divat térhódítása: egyes szövegek hemzsegnék az angol(os) szavaktól; ünnepeink sorába angolszász eredetű, globálisan is terjedő szokások türemkednek be (Halloween vagy Valentine's Day). A magyar nyelv autonómiáját, integritását viszont közvetlenül nem befolyásolja vagy veszélyezteti az angol, már csak nyelvi és történelmi-társadalmi okok miatt sem. Lássunk ezekből néhányat.

- A magyar szókincs gazdaságossága – az angol szókincs gazdagsága

A magyarban a szógyökök a szóképzésben képessé teszik a szavakat igen gazdag jelentéstartalom képviselőjére. (Csak ebben a mondatban: *képzés, képes, képviselő* – formation, able, representation.) A gyökök biztosítják a magyar szókincs gazdaságosságát, míg az angol szókincs gazdagságát a hasonló jelentésű, de egy mással semmilyen alaki hasonlóságot nem mutató szóátvételek eredményezik.

gomb – button
gomba – mushroom
gombóc – dumpling; ball; scoop
gömb – sphere
gömböc – roly-poly; haggis;
gömbölyű – round

- Magyar szórend – angol szórend

A magyar szórend eredetisége, rugalmas logikája egészen más gondolatfűzésre sarkall, mint az angol kötött szórendje. (Talán ez a legalkalmasabb hely, hogy fölidézzük a magyar származású Nobel-díjasok vallomását: eredeti gondolkodás-módjukat gyakran magyarázzák magyar anyanyelvűségükkel.)

- Az irodalom szerepe a kultúrában

Történelmi-társadalmi okai vannak annak, hogy a magyar írók-költők és általában az irodalom, a költészet szerepe még ma is jelentős. Több éve Magyarországon élő, magyarul is jól beszélő külföldiek gyakran nem is sejtik, hogy hány utca, tér vagy metróállomás neve őrzi irodalmi nagyjaink emlékét (Vörösmarty tér, Arany János utca stb.). Az újságnyelv és a reklámok nyelve is előszeretettel idéz versekből. Az árvízi jelentésekben még gyakorta „a víz az úr”; a munkahelyek megszűnésekor a dolgozók még most is gyakran „elbocsátó szép üzenet”-et kapnak. És egy igazán friss példa: a 2010 őszén bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa áldozatainak megsegítésére is költői idézettel („Sár és virág” – Kosztolányi) fordultak a szervezők az emberekhez, akik lehet, hogy már alig olvasnak verseket e rohanó világban, de egy költő neve még mindig hitelesít egy vállalkozást, bizalmat ébreszt, megszólítja jobbak énjüket.

- Civilizációs különbségek

A Nyugaton igen népszerű író, Isabel Allende megfogalmazása nem igényel kommentárt: „A nyugati kultúra arra kényszeríti az embert, hogy ne vegyen tudomást semmiről, ami megmagyarázhatatlan vagy kontrollálhatatlan, mint például a szegénység, a halál, a betegség vagy a kudarc. De ez nincs így a világ nagyobb részén, ahol az emberek több fájdalommal osztoznak, mint boldogságban, egyszerűen azért, mert általában több a fájdalom a világban, mint a boldogság.”¹

2. A kultúraközi kommunikáció néhány alapműve

Az angolszász világban, de különösen Amerikában évtizedek óta vezető tudomány a kultúraközi kommunikáció, amelynek egyik alapművét (*The ESL Miscellany – A treasury of cultural and linguistic information*. Pro Lingua Associates, Brattleboro, Vermont, 1991) az Akadémiai Kiadó is megjelentette. (Érdekességként említtem meg, hogy a kilencvenes években az Eötvös Collegium is kapcsolatban állt a nemzetközileg is jegyzett brattleborói intézménnyel.) Az említett régi, de időt-

¹ HEIFERMAN, Marvin – KISMARIC, Carole: *Talking pictures*. Chronicle Books, San Francisco, California, 1994, 32 (saját fordításomban).

álló összeállítás mellett hadd ajánljak egy friss, modern, „tanárbarát” munkát: *Intercultural Resource Pack – Intercultural communication resources for language teachers* by Derek Utley. Cambridge University Press, 2004.

A kultúraközi kommunikáció (intercultural communication, cross-cultural management, etc.) jellegzetesen angolszász és tipikusan interdiszciplináris műfaj. „Honosításában” sikeres kísérlet Falkné Bánó Klára: *Kultúraközi kommunikáció – Az interkulturális menedzsment aspektusai* című könyve (Perfekt Kiadó, 2008). A könyv minden fontos modellt ismertet – magyarul! –, amelyet ezen a szakterületen használnak. Ilyen például a Bennett-féle modell, amely szerint az úgynevezett etnocentrikus fázist jellemzi a tagadás, a védekezés és a minimalizáció, míg az úgynevezett etnorelatív fázisban az elfogadást és az alkalmazkodást betetőzi az integráció mint a kultúraközvetítés legmagasabb foka. A nyelvet tanulók és a nyelvet tanítók állandóan érezhetik ennek a modellnek a különböző fázisait.

3. Saját gyűjtésű, nyelvi vonatkozású angol–magyar kulturális különbségek

A továbbiakban saját tanári és kultúraközvetítői tapasztalatomból hozok nyelvi vonatkozású példákat angol–magyar kulturális különbségekre, remélve, hogy ezek az elemzések elősegíthetik a színvonalas kultúraközvetítést is.

- Szóbeli kommunikáció

Általánosságban az angol beszélő öntudatos, magabiztos, „asszertív”, szabad és felszabadult állampolgár, siker- és célorientált, kellemes beszélgetőtárs, figyelmes vitapartner.

Általánosságban az angolul tanuló és angolul közepes szinten beszélő magyar olyan ember benyomását kelti, mint aki elbizonytalanodott, hol túl szerény, hol túl agresszív, és aki alig várja, hogy azt mondhassa: „de!”. Az értekezletek, a tanácskozások, az ülések parttalansága, a viták gyakran feszült hangulata mind azt jelzi, hogy a magyarok kommunikációs technikájának, stratégiájának nem fogártani egy kis angol hatás.

- Írásbeli kommunikáció

Az angol írásművek szerkezeti, fogalmi világosságának titka a bekezdésekben rejlik. A nyelvtanulónak is el kell sajátítania a bekezdések „titkát”: a bekezdés egy határozott, pontosan megfogalmazott új gondolattal, állítással vagy kérdéssel indul, a gondolat érvényességét egy-két példa illusztrálja, és a bekezdés addig tart, ameddig a gondolat. Új gondolat új bekezdést kíván. Ez így pofonegyszerűnek hangzik, mégis – több évtizedes tanári tapasztalat

mondatja velem – az elsajátítása a magyar diákok számára egyáltalán nem könnyű. A diákoknak el kell jutniuk az érzelmi – időnként szinte költői hevületű, máskor hetet-havat összehordó – fogalmazási stílustól a racionálisabb prezentálásig, érvelésig. (Természetesen, az elmondottak nem vonatkoznak az irodalmi esszére.)

Az angolos kommunikációt az üzleti gondolkodás, a tervezés, az eredményes konfliktuskezelés, a prioritások állandó, rugalmas átrendezése, minden dolgok menedzselése jellemzi. Mint nem anyanyelvi beszélőnek, szinte viccesnek hat ez a „menedzselői hajlam”: ahogyan a logikus *time management*től (időbeosztás) eljutunk a faramuci *impression management*hez (az általunk keltendő első benyomások gondos megtervezése és kivitelezése) vagy a meglepő *pain management*hez (a fájdalom csökkentése). Persze, ha tudatosítjuk, hogy az angol *management* szó az üzleti menedzselésen túl még sok mindent jelent (pl. igazgatás, vezetés; kezelés, bánásmód; ügyesség, jártasság, képesség stb.), máris érthetőbbek az előbbi – furcsának hangzó – fogalmak.

- Életfelfogás, attitűd – a nyelvek tükrében

Angolul az élet élhető, megoldható; az élet saját, szabad választások és döntések sorozata. Az angolszász könyvkiínálát egyik legsikeresebb műfaja az úgynevezett self-help books (Segíts magadon! könyvek). Ezekben az élet nagy kérdéseit, problémáit lebontják kisebb, érthető, felfogható részekre, és így a problémák megoldásához eljutunk x számú lépés, tanács, tanulság, ötlet, titok, trükk stb. megismerésével (e.g.: *steps, pieces of advice, lessons, ideas, secrets, tricks, ploys, principles, do's and don'ts*). Ezen az elven alapulnak az angolszász iskolákban bevett többválasztós tesztek (multiple choice) is, ahol nem az ismeret, hanem inkább a felismerés a fontos.

Magyarul is van kínálat az élet gondjainak a megoldásához. Szórendünk szabadsága szerint választhatunk a megfogalmazásban: *Nehéz az élet!* vagy *Az élet nehéz!*

A rendszerváltozással újraéledő polgárosodási folyamat Magyarországon, sajnos, meg-megszakadt, de talán a 2010-es választásokat követően újra felgyorsul majd. E polgárosodás egyik legszebb eredménye lenne, ha egy magyar egyszerre lehetne saját nyelvére, kultúrájára büszke honpolgár, Európában otthonosan mozgó, sikeres europolgár és nyelveket, kultúrákat ismerő, a globális világ értékeire is nyitott személyiség. Mindenesetre, a kultúrák közvetítés minden szintje, fázisa lehetőség arra, hogy életünket és másokét is gazdagíthassuk.

Tartalomjegyzék

<i>Laudationes externorum</i>	9
René Roudaut	11
François Laquièze	14
Monique Canto-Sperber	15
Salvatore Ettore	16
Andrea Ferrara	18
Chiara Faraggiana di Sarzana	21
P. J. Rhodes	23
Herwig Maehler	24
Chris Carey	26
Mike Edwards	28
Shawn Gillen	29
Nikolaus Hamm	32
Elisabeth Kornfeind	34
Leonore Peer	36
Christian Gastgeber	38
Hermann Harrauer	42
Herbert Bannert	45
Jana Grusková	46
Christine Glaßner	47
August Stahl	48
Javier Pérez Bazo	50
Alicia Gómez-Navarro	52
 <i>Laudationes Hungarorum</i>	 57
Réthy Miklós	59
Hoffmann Rózsa	61
Dux László	65
Mezey Barna	67
Szepessy Tibor	70
Hiller István	73
Keszei Ernő	74
Dezső Tamás	76
Kozma László	77

Soós Anna	79
Pintér Károly	82
Kátai Zoltán	84
Körmendy Mariann	85
Karsai György.....	87
Kincses János	90
<i>Rectores</i>	93
Conspectus	95
Gerevich Tibor: Az Eötvös Collegium története – Bartoniek Géza (1854–1930)	96
Kiss Jenő: Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról	103
Markó Veronika: Szabó Miklós	113
Nagy János: Keresztury Dezső	126
Pál Zoltán: Lutter Tibor	132
Szijártó István: A világra nyitott ablak	136
Vekerdy József	145
Bertényi Iván: Igazgatói működésem az Eötvös József Collegiumban (1993–1996)	147
Bollók János.....	149
Takács László	154
<i>Historica • Res gestae</i>	161
Gángó Gábor: Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre	163
Garai Imre: A magyar középiskolai tanári szakma kialakulása	176
Tóth Magdolna: „A budai parti ígéretföldje”	203
Kovácsik Antal: Az Eötvös Collegium Ménesi úti épületének felavatása a korabeli sajtó tükrében	211
Markó Veronika: Hogyan lett az Eötvös József Collegium könyvtárából az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára?	220
Szójka Emese: Fülep Lajos néprajzi gyűjteménye	236
Kucsman Árpád: Kémikusok a régi Eötvös Collegiumban	272
Győri Róbert: A múlttal való tudományos leszámolás – Eötvös collegista geográfusok az 1950-es években	288
Czifrusz Márton: Helyek és pozíciók újraírása – Wallner Ernő, Lettrich Edit és a hazai szociálgeográfiai iskola viszonya Mendöl Tibor örökségéhez	312
Tóth Károly: Művészettörténészek az Eötvös Collegiumban (1896–1950).....	328
Ritoók Zsigmond: Klasszika-filológia az Eötvös Collegiumban.....	345
Kucsman Árpád – Liptay György: Eötvös-kollégisták a Fasori Gimnázium tanári karában	348
Kapitány Adrienn: Az 1950-es évek a Kollégium történetében.....	365

Marafkó László: Nagyhatalmak ugratása, avagy groteszk lapok az Eötvös Kollégium félmúltjából	378
Dénes Iván Zoltán: Diákmozgalom Budapesten 1969-ben	383
Bakos István: Emlékeim a kollégista Kilencekről	401
ifj. Arató György: „Szabadság a jelszavunk” Március 15-e az Eötvös Kollégiumban, 1955–1984	410
Szabics Imre: Az Eötvös József Collegium és az École Normale Supérieure	419
Nemes Tibor: Az Eötvös Collegium és az École Normale Supérieure közötti közvetlen kapcsolatok újraélesztése a 80-as években	428
Bubnó Hedvig: Összefoglaló a collegiumi spanyol nyelvoktatásról, 1992–2010	432
<i>Historica • Magistri</i>	435
Korompay H. János: Horváth János és az Eötvös Collegium	437
Móser Zoltán: Ha a szellem napvilága ragyog	456
Farkas Zoltán et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban	463
Szakály Sándor: Szurmay Lajos, tábornok az Eötvös Collegiumból	553
Szávai János: Gyergyai Albert és az Eötvös Collegium	563
Ress Imre: Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban	570
Kiss Jenő: Zsirai Miklós	579
Keszthelyi Lajos: Bay Zoltán	596
Pál Zoltán: Keresztury Dezső igazgatósága az állambiztonsági megfigyelések tükrében	599
Keszthelyi Lajos: Faragó Péter	612
Farkas Zoltán: Gyóni Mátyás	617
Papp István: Kettős ügynök – Nagy Péter, Szabó Dezső és az állambiztonság	625
Balogh Elemér: Szász Imre versus Brusznay Árpád	638
Bottyán Gergely: Antal László és a mai magyar nyelvtudomány	643
Dörnyei Sándor: Emlékezés Tomasz úrra	648
Ifj. Tomasz Jenő: Tomasz úr és az Eötvös Collegium	653
<i>Memorabilia</i>	683
„Felújítani azt, ami érdemes” – Beszélgetés Elekfi Lászlóval	685
Tóth Gábor: Az idő sodrában	709
Lekli Béla: Az Eötvös Kollégium az 1956 utáni években	836
Gereben Ferenc: Egyetemi évek (1962–1967)	838
Kósa László: Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967)	861
Bakos István: Az Eötvös Kollégium autonómiaöregvései és Baráti Körének megalakítása	889
Galántai Ambrus: Szubjektív történelem	899

Studia Germanica 923

Balázs Sára: "Freiwillig dient der Geist":

Germanistik in der Veranstaltungsreihe des Lustrum Saeculare Collegii 925

Eve-Marie Kallen: Dezső Keresztury als Kulturvermittler und Pädagoge

und das Eötvös-Collegium 928

August Stahl: „Schlussstück”. Rilkes Sicht und Deutung des Todes 944

Frank Baron: Die Entstehung des Faust-Mythos im 16. Jahrhundert 962

Christine Glaßner: Zur handschriftlichen Überlieferung der Visiones Georgii 967

András F. Balogh: Schlacht der Stereotype in der Vngrischen

Schlacht des Jacob Vogel 975

Ilona Feld-Knapp Cathedra Magistrorum – Lehrerforschung.

Lehrer-Denken und Lehrer-Wissen 982

Géza Horváth: Elmar Tophoven, der Begründer des Europäischen

Übersetzer-Kollegiums 997

Anita Czeglédy: „Schutzmarke: der Steg.”

Interkulturalitätin Márton Kalász' Lyrik 1006

Studia Slavica 1021

Katalin Kroó: Slawistik in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1023

Urs Heftrich: Lew Tolstoi und Anton Tschechow: Zum Doppeljubiläum 2010 1025

Bettina Kaibach: Raum für Nostalgie: Steppe und Prärie in Anton Čechovs Step'

und Willa Cathers My Ántonia 1032

Wolf Schmid: Eventfulness and Context 1052

Studia Classica 1065

Tamás Mészáros: Klassische Philologie in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1067

Mike Edwards: The Application of Criticism to Textual Criticism 1069

Herwig Maehler: Pindar und die Tyrannen 1076

P. J. Rhodes: The Erxadieis inscription 1084

Artes 1093

Teleki Pál, a Collegium kurátora (1920–1941) 1095

Epikus és komikus collegiumi enumeráció 1935-ből – Közreadja: Takács László 1100

Farkas Zsuzsa: Fotótörténeti adalékok az Eötvös Collegium archív fotóiról 1119

Sütle Ágnes Katalin: Az Eötvös Collegium épülete 1137

Havas László: Hadrianus mint Pseudo-Alexandros? 1146

Sántháné Gedeon Mária: Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében	1156
Csuday Csaba: Az irodalom: „negatívan élni”	1161
Szlukovényi Katalin: Kollégisták, költők, korszakok: szépirodalmi hagyományok az Eötvös Collegiumban	1165
<i>Membra et alumni</i>	1179
<i>Pro patria defuncti</i>	1211
Tartalomjegyzék	1215
Appendix – Mellékletek jegyzéke	1221

Kedves Olvasó!

Önre gondoltunk, amikor a könyv előkészítésén munkálkodtunk. Kapcsolatunkat szorosabbra fűzhetjük, ha belép a *TypoKlubba*, ahonnan értesülhet új kiadványainkról, akcióinkról, programjainkról, és amelyet a www.tygotex.hu címen érhet el. Honlapunkon megismerkedhet kínálatunkkal is, egyes könyveinknél pedig új fejezeteket, bibliográfiát, hivatkozásokat találhat, illetve az esetlegesen előforduló hibák jegyzékét is letöltheti.

Kiadványaink egy része e-könyvként (is) kapható:

www.interkonyv.hu

Észrevételeiket a velemeney@tygotex.hu e-mail címen várjuk.

Kiadja az Eötvös Collegium és a Typotex Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: dr. Horváth László – Votisky Zsuzsa

Tördelte: Vidumánszki László

A borítót tervezte: Tóth Norbert

Terjedelem: 85,6 (A/5) ív

Nyomta és kötötte: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Katona Szilvia